

Dans ce numéro

ACTIVITÉS DE L'ACAM

Commémoration du génocide
à Charenton-le-Pont.....2-3
Projection du court métrage
Hemayag au Yan's Club.....4

DIASPORA

Église Saint-Grégoire-l'Illu-
minateur de Singapour.....5

HIGH TECH

Steve Jobs n'est plus.....3
Dictionnaire français/arménien
sur INTERNET, *iPhone*.....6-7

CULTURE

Scandale à l'**UNESCO**.....8
Exposition d'Ashtoyan.....8
Exposition à Saint-Quentin.....9
Festival à Saint-Maur.....9
Conférence musicale
à Gournay-sur-Marne.....10
Soirée **Arménie, Arménies** 10

LIVRES

Premier livre imprimé armé-
nien de Hagop Meghabard...11
Livres en arménien.....12-13
Livres en français.....13-15

CARNET

Naissance.....16
Disparitions.....16
Courriels reçus.....16

1512-2012

L'impression du premier
livre en arménien

Après l'invention des lettres arméniennes par Machtots, les Arméniens écrivaient sur des parchemins, des pierres, des tablettes. En 1454, Gutenberg invente l'imprimerie moderne, qui été déterminante dans la diffusion de textes et du savoir. Une cinquantaine d'années après cette invention, un commerçant de Djougha de Nakhitchevan, Hagop Meghabard [Jacques le Pêcheur], qui avait des relations privilégiées dans la Cité des Doges, fait imprimer le premier livre en caractères arméniens, «*Ուրբաթագիրք*» [*Le livre du vendredi*], ne nous est pas parvenu. Entre 1512 et 1514, il en sortira quatre autres volumes : «*Պարզատօմար*» [*Calendrier*], «*Պատարագատետր*» [*Missel*], «*Աղթարք եւ աստղաբաշխութիւն*» [*L'horoscope et*

astrologie] et «*Տաղարան*» [*Recueil de chants religieux*]. Des exemplaires sont présents dans les couvents arméniens : Saint Jacques de Jérusalem, Bibliothèque des Pères mekhitaristes de Venise ou Bibliothèque des Pères mekhitaristes de Vienne. *Թէոդիկ* [Téotig], l'auteur-éditeur du célèbre «*Տարեցոյց*» [*Almanach*] (1907-1929), publie en 1912 le volume «*Տիպ ու Տառ*» [*Imprimerie et lettres*] pour commémorer un double anniversaire : l'invention de l'alphabet arménien par Machtots, en 412, et le premier livre arménien imprimé, en 1512. L'année prochaine, 2012, est le 500e anniversaire de cet avènement culturel. En Arménie, comme dans tous les pays, on commémorera, sous le patronage de l'UNESCO, avec faste cet événement. Lire, en page 11, l'article en arménien de Simon Babikian sur le premier imprimeur arménien.

ÉDITORIAL

Dans ce numéro, le Comité de rédaction du *Bulletin* rend hommage à Hagop Méghabard, premier Arménien qui a eu l'idée géniale d'immortaliser les caractères de l'alphabet arménien en les rendant mobiles et en métal. Dans le courant de la Renaissance européenne, seulement 60 ans après la Bible latine de Gutenberg, il imprime à Venise le premier livre en langue arménienne, rendant accessible à un grand nombre d'Arméniens la diffusion des écrits et des connaissances. Que faisait Méghabard à

Venise ? De quel livre s'agit-il ? Vous trouverez les réponses en lisant le *Bulletin*. Pour le 500e anniversaire de l'imprimerie arménienne notre publication se devait de vêtir des habits de fête. Nouvelle mise en page, nouvelle conception graphique, signées Victor Hidalgo. Sous son regard professionnel à la fois exigeant et émerveillé, *La magie de l'écrit* prend une nouvelle dimension, elle s'ouvre à la pensée du lecteur curieux d'une touche d'élégance exotique. Bonne lecture !

ANNIE PILBOSSIAN

Si ce numéro vous a plu,
pour nous encourager :

- Devenez membre de l'ACAM, en remplissant le *Bulletin d'adhésion* joint.
- Faites un don, vous recevrez un reçu fiscal pour la réduction de vos impôts sur vos revenus (adresse page 16).

SITE INTERNET DE L'ACAM
www.acam-france.org

Bibliographie :
848 auteurs, 1 660 ouvrages

Activités de l'ACAM

De g. à d. :
Mme N., M. Krikor,
ancien combattant,
Mme Nhu Mai
Nguyen Dac,
journaliste,
M. Roger
Tcherpachian.
M. André, ancien
combattant, et
Mme A. Pilibossian

Photos : Philippe Pilibossian

Commémoration du 96e anniversaire du génocide des Arméniens

Compte-rendu de la cérémonie de commémoration du 28 avril 2011, à Charenton-le-Pont (Val-de-Marne)

Cette année la population était invitée à rendre hommage aux victimes du génocide arménien lors d'une cérémonie commémorative autour du monument khatchkar, le jeudi 28 avril. Comme tous les ans, le programme de la soirée fut dévoilé devant le public en présence des membres du conseil municipal de la ville de Charenton-le-Pont, des anciens combattants arméniens, des religieux, du donateur du monument aux morts et devant nos invités : M. Gilles-Maurice Belaïche, conseiller régional d'Île-de-France ; le deuxième Maire-adjoint de la ville de Saint-Maurice, ainsi que Mme Nhu Mai Nguen Dac, journaliste vietnamienne, fervente défenseuse de la francophonie. En l'absence de Monsieur

M. Hervé Gicquel,
Premier Maire-adjoint de
Charenton-le-Pont

le Maire de Charenton, c'est M. Hervé Gicquel, Premier-adjoint au maire qui a prononcé une courte allocution d'introduction devant un jeune auditoire, composé en grande partie d'élèves de l'école arménienne d'Alfortville et de leurs parents. Ensuite, Annie Pilibossian au nom de l'ACAM et des Arméniens présents

A. Pilibossian,
Présidente
de l'ACAM

Steve Jobs de mère adoptive Arménienne n'est plus

Մթիվ ձօպս ոչ եւս է

«Աշխարհի վրայ երեք նշանաւոր խնձոր կայ.

- Եւայի ճաշակած խնձորը,
- Նիւթօնիս գլխուն վրայ ինկած խնձորը եւ
- Apple-ին կրծուած խնձորը:»

Երէկ գիշերուայ (4 հոկտեմբեր 2011) գլխաւոր լուրն էր՝ Մթիվ ձօպսի մահը: Քիչեր գիտեն որ իր աշխարհաբեր հայրը, Ապտիւֆաթթաճ Ժանտալի, սուրիացի էր եւ մայրը, ձոհան Գառոլ՝ ամերիկացի: Մթիվ փոքր տարիքէն որք կը մնայ. իր հայրագիրը կ'ըլլայ՝ ֆօլ ձօպս, իսկ մայրագիրը՝ Քլաուա Յակոբեան: Կրնանք կուսել թէ ինչու Apple առաջինն էր որ հայերէն ստեղնաշարներ ներդրեց համակարգիչներուն մէջ («Իւնիքոտով»): Կրօնքով պուտտայական էր:

Մթիվ ձօպս մեծ ձեռնարկու, համակարգչային գիտութեան ու հարորդակցութեան մասնագէտ, ստեղծիչ, ապագայատես մըն էր: Կրնանք աւելցնել որ ան փիլիսոփայ մըն էր: Քանի մը ամիս առաջ Սթանֆորտ համալսարանին ուսանողներուն զեկոյցի մը ատեն, ըսած է . «Ոչ ոք կ'ուզէ մահանալ, նոյնիսկ անոնք որոնք վստահ են որ արքայութիւն պիտի երթան:» 05/10/2011 Ֆ.Փ.

Pourquoi Apple, la marque de la pomme, a été le premier à introduire les claviers arméniens dans ses ordinateurs ?

Une explication fort plausible :

Steve Jobs, né à San Francisco en Californie, de père biologique syrien, Abdulfattah Jandal, et d'une mère d'origine suisse, Joanne Carole Schieble, a été adopté par Paul Jobs et Clara Hagopyan, née à Smyrne en Turquie dans une famille arménienne de Malatya rescapée du génocide de 1915.

Connaissait-il l'arménien ? Nous n'en savons rien.

Le dictionnaire Arménien/Français bientôt disponible sur iPhone

est une initiative Un évènement tant attendu ; bientôt les utilisateurs de iPhone pourront avoir les claviers arméniens : AZERTY et QWERTY, pour consulter des dictionnaires français/arménien/français. Ce travail, sur la sollicitation de nombreux usagers, est une initiative du **Collège Dictionnaires Mashtotz France** (CDMF). Voir les détails en page 6.

à la cérémonie a prononcé un long discours, dans lequel elle a évoqué le contexte politique au sein de l'Empire ottoman, qui a conduit au génocide ; les travaux historiques importants des spécialistes, ayant abouti aux actions légales, relatives à la reconnaissance du crime de génocide en France et sur le plan international; le négationnisme étatique de la république turque actuelle. Enfin, elle a lu quelques extraits du récit *La Prière de l'Immortelle* d'Arménak Hagopian, tiré de l'ouvrage *Nos terres d'enfance l'Arménie des souvenirs* (Éditions Parenthèses). Le dépôt des gerbes et la minute de silence ont

Dépôt de la gerbe de la Municipalité de Charenton-le-Pont

précédé les hymnes nationaux français et arménien. Après les prières, nous avons eu la joie d'accueillir la chorale des élèves de l'école primaire franco-arménienne Sourp Mesrob d'Alfortville qui a pu interpréter quelques chants traditionnels arméniens, sous la direction de M. Yorgandjian. L'assistance a encouragé les jeunes chanteurs avec des applaudissements. Pour clore la cérémonie, Annie Pilibossian remercia chaleureusement tous les officiels et l'assistance pour leurs déplacements. A.P.

M. Yorgandjyan avec la chorale de l'École Sourp Mesrob d'Alfortville, à gauche Krikok, ancien combattant

Projection du court-métrage **HEMAYAG** au Yan's Club

Dr. Michel Chahinian, Président du Yan's Club, Chouchane Pilibossian et Gerald Papasian, acteur du film

nienne, la relation Arménie-Diaspora, le Génocide...

Gerald Papasian et Laurent Noël ont été invités à donner leurs points de vue. Les débats ont été écourtés ; tant les sujets sont vastes

Le producteur cinématographique « Epicerie Films »* nous avait proposé gratuitement, il y a quelques mois, de présenter à un public arménien leur dernier court-métrage « HEMAYAG » dont les principaux acteurs sont Gerald Papasian et Hovnatán Avédikian. (Voir dans l'encadré sur le résumé du film.) Mais quel est le sens du titre : HEMAYAG (en arménien : Հմայակ) ? C'est un prénom masculin qui dérive du verbe arménien « hemayel » (Հմայել = envoûter, charmer). Dans son Dictionnaire des noms arméniens, Adjarian cite douze princes qui portent ce prénom.

Encore une fois l'ACAM s'est associée avec le Yan's Club et l'Union Médicale Arménienne de France pour cette présentation qui, compte tenu de la disponibilité des responsables de la production et des acteurs, n'a pu être programmée que le lundi soir 6 juin 2011, à 20 h 30, au Yan's Club. En plus des membres des trois associations et des cinéphiles, étaient présents : Laurent Noël et Thomas Guillaume, producteurs, Thomas Castiel, réalisateur, et d'autres de l'équipe Epicerie Films. D'abord,

Pierre Mihran Kurdjian, l'animateur de la soirée, présenta le film. Après la projection, Mihran, avec tout son savoir-faire, anima les débats. Le sujet ne concerne pas uniquement les Arméniens de France, mais le conflit de générations entre émigrés de n'importe quel pays et le refus de soi. Malgré cela, les principales questions posées portaient sur les Arméniens et l'Arménie : l'assimilation, la pratique de la langue armé-

et tant les questions étaient abondantes, car... Gérard impatient nous attendait au rez-de-chaussée pour servir les plats qu'il nous avait mijotés. C'était une soirée originale. Après, Laurent Noël nous a confié que la soirée fut intéressante et l'ambiance très sympathique. L'objectif de Epicerie Films est de présenter « HEMAYAG » à un festival et leur but était de tester l'avis d'un public arménien.

Rappelons que Gerald Papasian et Hovnatán Avédikian ont joué en juillet dernier dans une comédie burlesque « En attendant le songe », d'après « Le Songe d'une nuit d'été » de William Shakespeare, mise en scène d'Irina Brook, au Petit Théâtre de Paris.

* Epicerie Films, 76 avenue Simon Bolivar, 75019 Paris, Code NAF 5911C.

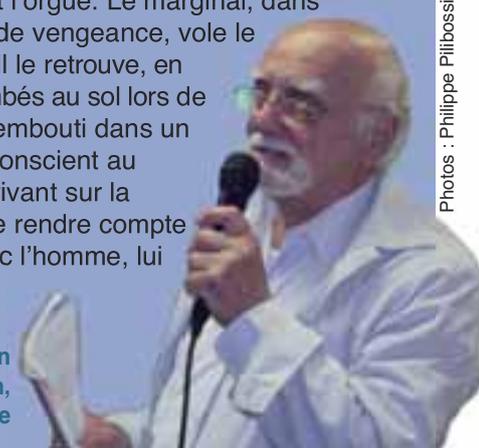
Ci-dessus Thomas Guillaume et, ci-dessous, Laurent Noël, les producteurs de « Hemayag »

Le résumé du film

Patrick, un restaurateur d'origine arménienne, voit d'un mauvais oeil l'arrivée en face de son commerce d'un marginal jouant de l'orgue de barbarie. Un jour, très énervé par la musique incessante, il détruit l'orgue. Le marginal, dans un acte désespéré de vengeance, vole le camion de Patrick. Il le retrouve, en suivant les fruits tombés au sol lors de la fuite du camion, embouti dans un mur, le marginal inconscient au volant. La police arrivant sur la scène, Patrick va se rendre compte de sa proximité avec l'homme, lui aussi d'origine arménienne.

Pierre Mihran Kurdjian, l'animateur de la soirée

Photos : Philippe Pilibossian

Du 26 au 28 mars 2011, les Arméniens de Singapour ont organisé des célébrations commémorant la consécration de leur église Saint-Grégoire-l'Illuminateur consacrée le 26 mars 1836.

Plus de 160 personnes, de quinze différents pays s'étaient déplacées pour rendre hommage à ceux qui maintiennent en bon état cet héritage culturel et culturel et à nos anciens et lointains compatriotes qui voulurent ainsi recréer une petite Arménie en Asie du Sud-Est au début du XIVe siècle.

Les festivités ont débuté par une visite de l'église et des tombes dans le vaste jardin de l'église, puis par un tour en autocar vers quelques lieux célèbres de la ville, dont l'**Hôtel Raffles** créés par les frères Sarkis et des ex-voto arméniens, plaqués sur des murs de l'ancien fort Canning dominant la cité.

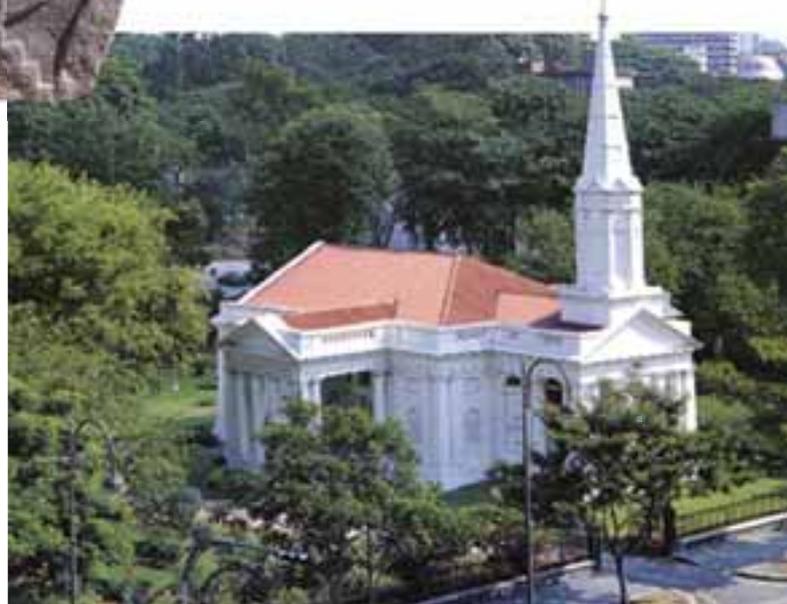
Ce même samedi soir, un dîner de gala était organisé dans l'hôtel Raffles sous la présidence de Mgr Aghan Baliozian, archevêque de Sidney et Délégué apostolique pour l'Inde et l'Extrême-Orient, de Mgr Vosgan Kalpakian, ancien Primat de Grèce et représentant S.S. Karékine II, de son Excellence Armen Sargsyan, Ambassadeur d'Arménie en Chine et à Singapour et de M. Tommy Koh, Président des monuments historiques de Singapour.

Les organisateurs, Greg Soghomonian, Greg Basmadjian et Pierre Hennes (Der Grigorian), après avoir salué les présents, firent projeter sur écran quelques vues

par S.S. Karékine II après un sermon prononcé par Mgr Aghan Baliozian qui rappela que cette église est une icône et un trésor historique. Un déjeuner en plein air rassembla tous les présents sous une grande tente dans le jardin. Le lendemain, un voyage en autocar à Malacca, Malaisie, était organisé pour visiter des églises qui gardent des pierres tombales arméniennes dont l'église Saint-Pierre de 1710 et l'église du Christ de 1753.

Saint-Pierre est la première église chrétienne construite à Singapour, achetée au Gouverneur Général du Bengale au pied du Fort Canning, en centre ville aujourd'hui,

Le 175e anniversaire de l'Église Saint-Grégoire-l'Illuminateur de Singapour

sur le passé de l'église et sur les travaux de rénovation des dernières années grâce à leurs efforts et aux dons de généreux bienfaiteurs. Mme Nadia H. Wright fit un exposé documenté sur son livre décrivant la présence arménienne à Singapour et en Malaisie, puis M. Tommy Koh détailla tout l'apport des Arméniens, du négoce aux hôtels en passant par le premier journal arménien édité sur place par Khatchig Mosès à partir de 1845, les noms arméniens de quelques rues en terminant par l'orchidée emblème de Singapour *Vanda Miss Joaquim*, fleur hybride créée par une Arménienne de troisième génération en 1893. Au cours du dîner, un concert fut donné par un ensemble arménien.

Le dimanche 27 mars la messe fut célébrée par Mgr Vosgan Kalpakian qui lut ensuite une encyclique envoyée

sur des plans établis par le seul architecte de la ville, un Irlandais, Georges D. Coleman, grâce aux efforts des douze familles qui s'y étaient installées dès le début du XIXe siècle et l'aide d'Arméniens de Calcutta et de Java. Une maison paroissiale, rénovée elle aussi, fut également construite à côté de l'église qui, jusqu'en 1938, fut la demeure du prêtre résident. Elle est celle de l'administrateur aujourd'hui.

L'arrivée des troupes japonaises en 1942 marqua le déclin de la communauté. Tous les Arméniens étant sujets britanniques, furent arrêtés et mis en camps d'internement pour ceux qui ne purent s'échapper vers l'Australie. Les Japonais achevèrent de massacrer les survivants juste avant leur départ en 1945.

À bientôt pour le 200e anniversaire !

Dictionnaire Arménien/Français bientôt disponible sur un site Internet et sur iPhone

Les Arméniens, aussi bien sur leurs territoires que dans la diaspora, ont toujours suivi les innovations techniques. On peut en donner le dernier exemple en France. Le Collège Dictionnaires Machtotz France vient d'élaborer deux outils linguistique utilisant l'Internet et la communication numérique,

1 un site : dictionnaires-machtotz.org, en deux langues : français et arménien occidental, où l'on peut trouver, entre autres : des dictionnaires en ligne, français/arménien, arménien/français, anglais/arménien, arménien explicatif ; des lexiques, arménien-anglais et arménien-allemand ; des lexiques spécialisés trilingues français-arménien-anglais (cuisine, imprimerie, mathématiques, informatique) ; des volumes numérisés, des écrits sur la langue arménienne et sur les arménologues ; des liens intéressants concernant les univers arméniens et la francophonie.

2 une application de dictionnaires français-arménien-français, *dico Machtotz*, téléchargeable dans les appareils iPhone, iPod touch et iPad. Deux claviers arméniens : AZERTY et QWERTY, sont inclus dans l'application. Ces nouveautés seront bientôt présentées à la presse et au grand

public. Rappelons que CDMF s'est vu récemment décerner le prix *Le Mot d'Or des lexiques en ligne* (voir médaille ci-contre) par l'APFA, Action pour promouvoir le français des affaires, sous le patronage de la Délégation générale à la langue française et aux langues de France. À ce sujet lire l'article dans le *Bulletin de l'ACAM*, N° 77, page 4. Lire également l'article en arménien de Simon Babikian ci-dessous.

Հայերէն-ֆրանսերէն բառարան մը ի մօտոյ առձեռն հեռախօսի վրայ տրամադրելի

Հայերէնը դժուար: Նորագոյն հաղորդամիջոցներու գործածութեամբ՝ ասիկա կը դառնայ խաղալիք՝ մատչելի նոյնիսկ մանուկներուն, այսինքն նոր եւ նորագոյն սերունդներուն, որոնց համար թուայնացած տուեալներու յորձանքը ընտանի խաղաղաշտ է

պարզապէս: Երեք տարի առաջ՝ Փրանսահայ «Մաշտոց բառարաններու կաճառ – Ֆրանսա» (CDMF) միութիւնը միջազգային չափանիշով համակարգչային գետնի վրայ նորութիւն մը հրապարակ հանեց՝ *e-Lexique Machtotz*: Քանի մը կրամ կչողոխտասալիկի⁽¹⁾ մը վրայ՝ տասնեակ հազարաւոր բառեր տեղ գտած են՝ Ֆրանսերէն հայերէն – հայերէն ֆրանսերէն բառարանի⁽²⁾ մը մէջ: Ասոնց տուալները գլխաւորաբար կու գան Գրիգոր Շահինեանի ու Յարութիւն Քիւքճանի բառարաններէն, տպուած Պէյրութի ՇԻՐԱԿ Հրատարկչատան կողմէ:

Նոյն միութիւնը իր անխոնջ աշխատանքը շարունակելով պատրաստեց անգլերէն-ֆրանսերէն-արեւմտահայերէն բառգիրք⁽³⁾ մը որ կը պարփակէ հազարաւոր համակարգչային եզրեր⁽⁴⁾: Այս արդիւնքը, քանի մը տարիներու ժրջան եւ յօժարակամ աշխատանքը, արժանացաւ այս տարուայ մարտ

CDMF
une association culturelle
Le Collège Dictionnaires Machtotz France (CDMF) est une association déclarée à la Préfecture de Paris le 28 mai 2006 ; elle a pour objet de « promouvoir, dans l'Europe multilingue préservant les cultures et les langues des minorités, la langue arménienne, notamment occidentale, ... ». Son siège social est fixé à Paris 75008, 34 avenue des Champs-Élysées.

ամիսին Ֆրանսախօսութեան միջազգային կազմակերպութեան «Ոսկէ բառ» (*Mot d'Or*) մրցանակին: Բայց համակարգիչը⁽⁵⁾ հնուժիւն է ալլեւ... Երիտասարդները կը «սաւառնին» եթերային համացանցով⁽⁶⁾ ու նորոյթ՝ հպագգած «հայ փատով» եւ «հայ ֆոնով», ըսել կ'ուզեմ՝ Սթիւ ձօպսի *iPad*, *iPhone*.

Հայ լեզուին ծառայելու համար, «Մաշտոց բառարաններու կաճառ – Ֆրանսա» մշակած է երկու գործիք:

- **Առաջինը՝ համացանցի կայք մը՝** *collegemachtotz.org* ուր կարելի է գտնել բազում նիւթեր, ինչպէս. բառարաններ, բառգիրքեր, հայերէն լեզուի ու լեզուաբաններու վերաբերեալ գրութիւններ, թրուանագրութեան հատորներ, ... մատենագրութիւններ, զանազան կարեւոր յղումներ⁽⁸⁾:

- **Եկրորդը՝** (յատկապէս *iPhone*, *iPod Touch*, *iPad*) մէջ գործածելու համար **Ֆրանսերէն-հայերէն բառարաններ**: Այս վերջինը մօտ աստենէն գործածողներու համար կարելի պիտի ըլլայ ներբեռել⁽⁹⁾:

Հարկ կա՞յ յիշեցնել, թէ այս երկուները ինչքա՞ն տիրանեան եւ մանրակրկիտ, համբերատար

աշխատանք պահանջած է երկոտասնեակ մը մասնագէտներու կողմէ, ըլլան անոնք հայերէնագիտութեան կամ համակարգչային մարզերու վրայ, ճիւղաբար, եւ խոնարհաբար՝ հրատարակելով նոյնիսկ իրենց անուններու յիշատակութենէն: Մանաւանդ գլխաւոր Ձեռնարկուին կողմէն, որուն կը պարտինք այս ծրագիրներուն յաջողութիւնը, աւելի քան երկու տարիներու անընդհատ տքնաջան եւ արհեստավարժ աշխատանքէ ետք, յաղթահարելով թեքնիկ եւ իրաւաբանական եւ նիւթական դժուարութիւններ, եւ մնալով միշտ համեստ՝ իբրեւ պարզ մշակ մը մեարդպասուրք աւանդին՝ փոխանցելու համար զայն նոր եւ նորագոյն սերունդներուն: Իբրեւ ակնատես եւ գործակից վկայ՝ պարտք կը զգամ այս կէտը վերառնել:

Իբրեւ եզրակացութիւն՝ պիտի չառաջարկենք ձեզի՝ նուիրել «հայփատ» մը կամ «հայֆոն» մը ձեր զատկներուն, անոնք արդէն ինքնաբերաբար զինուած են այդ նուաճումներով: Միայն պիտի պնդենք, որ յիշեցնէիք անոնց՝ թէ նման հնարաւորութիւն մը կայ, եւ թէ հայերէնի գործածութիւնը ոչ միայն հաճելի խաղարկութիւն մըն է, այլեւ աղբիւր նոր գիտութիւններու եւ նոր նուաճումներու, եւ բարեբեր իրենց արհեստագիտական կեանքին: Այս բոլորը նաեւ յաւերժացնելու համար Մաշտոցին թողած ժառանգը:

Բարի վայելում, եւ հաճելի խաղարկութիւն:

Mots spécialisés utilisés

- (1) *խոսասպիկ* = cédérom (CD-ROM)
- (2) *բառարան* = dictionnaire
- (3) *բառգիրք* = lexique
- (4) *եզր* = terme

(5) *համակարգիչ* = ordinateur (computer)

(6) *համացանց* = Internet

(7) *հպագգած*

(8) *յղում* lien (link)

(9) *ներբեռել* = télécharger (download)

La médaille recto-verso « Le Mot d'Or », frappée par la Monnaie de Paris, décernée le 17 mars 2011, à CDMF par APFA (bronze, 13 cm)

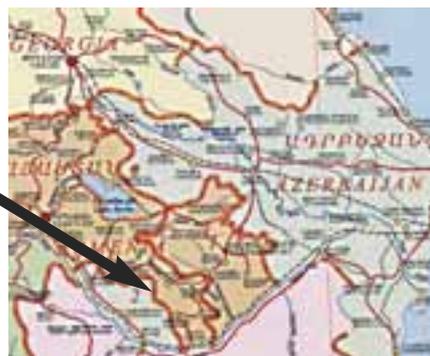
Scandale à l'UNESCO Paris

«СКАНДАЛ В UNESCO, СРАМОТА ЗА БОКОВА»

Un panneau de l'exposition

L'UNESCO et la Délégation permanente de la République d'Arménie auprès de l'UNESCO avaient invité l'ACAM d'assister au vernissage de l'exposition « L'Art des Khatchkars – Croix de pierre arméniennes » le mardi 15 juin à la Maison

de l'Unesco à Paris. Le moins qu'on puisse dire, c'est que ce vernissage ne ressemblait en rien aux autres vernissages, auxquels nous sommes souvent invités. Le public venu en nombre s'est senti of-

fensé et méprisé. Sur les photos des khatchkars, accrochés aux murs, il manquait toute indication ou légende explicative, précisant la date et les sites de ce patrimoine unique. En exigeant l'enlèvement de l'intégralité des légendes et cartes géographiques de l'exposition, la direction de l'Unesco a fait perdre

tout sens à cet événement artistique important, organisé aussitôt après l'inscription dans sa Liste du patrimoine culturel immatériel les khatchkars arméniens, nécessitant une sauvegarde urgente. En plus, l'organisation n'a pas manqué de ternir encore une fois son image d'institution qui doit défendre les valeurs de la culture et de la paix, cédant aux pressions politiques. Rappelons que la présidente de l'UNESCO Irina Bokova est de nationalité bulgare. Sa famille est connue dans le monde politique ; son père, membre important du parti communiste bulgare dans les années 60e faisait partie du proche entourage du Premier secrétaire Todor Jivkov.

Alors que les articles et les critiques pleuvaient dans la presse arménienne et française, nous avons préféré écrire à notre correspondant le journaliste Mihran Boghossian de la télévision nationale bulgare SKAT, pour lui faire part du scandale. Chaque semaine, cette chaîne diffuse une demi-heure d'émission sur la communauté arménienne de Bulgarie. Devant la caméra, il a lu l'intégralité de notre lettre en bulgare, que voici...

Дирекцията на UNESCO отказа да уважи с присъствието си изложбата и официалните гости, а какво направи г-жа Бокова ? Може би си помисли че се намира в България, където турския шантаж е ежедневие...

Ci dessous extrait de la lettre en Bulgare. Sur la carte ci-contre la flèche vous indique l'emplacement de l'ancien cimetière démolit et ses trois mille tombes.

EXPOSITION

Dessins d'Ashot ASHOTYAN

IL EST DIFFICILE D'ÊTRE UN DIEU

d'Ashot ASHOTYAN
31 mai au 12 juin 2011
à la Galerie le Cerisier,
12 quai des Célestins,
75004 Paris

Dessins inspiré des chants du troubadour mystique du Caucase, Sayat Nova (1712-1795)

L'Association Solidarité

Sur l'initiative de Mkratic Markosyan, membre du CA de l'ACAM, l'Association *Solidarité avec Travailleurs Immigrés* de Saint-Quentin, dans l'Aisne, a organisé le 24 septembre 2011 une exposition intitulée *Village interculturel*. Une douzaine de pays ont été représentés, parmi lesquels l'Arménie.

Henri BAIEULLE, cheville ouvrière de l'exposition, devant le stand de l'Arménie

Festival *Saint-Maur en toute libertés*

Le festival qui allie la culture et les Droits de l'homme
Invitée d'honneur : **l'Arménie**, du 24 au 27 novembre 2011
Théâtre de Saint-Maur (entrée libre)

Tous les artistes du *Arménia spectacle*, samedi 26 novembre 2011

Photos de gauche à droite:
Henry Pagnol, Député-Maire de Saint-Maur, et **Michel Pascal**, Directeur artistique du Festival

DJIVANI, groupe musical arménien dirigé par **Jean-Pierre Nergararian**
Christophe Bukudjian, concertiste, pianiste, Professeur du Conservatoire de Saint-Maur

Invitée d'honneur :
Hélène Carrère-d'Encausse, Secrétaire perpétuel de l'Académie française

Marie-Claude Pietregalla, danseuse étoile

Conférence musicale à Gournay-sur-Marne

Jean-Claude Menou, ancien conservateur du Domaine de Champs-sur-Marne et Christophe Bukudjian, concertiste, pianiste, professeur du Conservatoire de Saint-Maur

Le dimanche 2 avril le salon des mariages de l'Hôtel de ville de Gournay était rempli de monde. Le programme culturel prévoyait un concept original : une conférence-concert mettant en relation des œuvres musicales majeures avec des œuvres picturales qui ont pu les inspirer. Cette brillante initiative a été accomplie avec brio par le conférencier Jean-Claude Menou, qui a mis à l'honneur la vie et l'œuvre du pianiste virtuose et compositeur Franz Liszt, dont on célèbre

cette année le bicentenaire de la naissance. Le narrateur a entraîné les spectateurs dans un voyage virtuel centré sur les années de pèlerinage en Italie du compositeur. En fin connaisseur de l'histoire de l'art, J.-C. Menou a démontré, à l'aide des images projetées sur écran, que cette période a été particulièrement féconde pour Franz Liszt, car la découverte des peintres et sculpteurs de la Renaissance italienne ont représenté une formidable source d'inspiration artistique. Quant à la partie musicale, elle fut confiée aux mains expertes du pianiste Christophe Bukudjian, professeur de piano au Conservatoire régional de Saint-Maur. Il a enchanté les spectateurs par la sensualité de son interprétation, en particulier le 6e morceau, Après une lecture de Dante, *fantasia quasi sonata*, une œuvre difficile à jouer, qui demande une extrême concentration... Le public a pu vivre un après-midi inoubliable, pour le plus grand plaisir des amateurs d'art.

Soirée Arménie Arménies

Organisée par le **Centre National du Livre**, le jeudi 20 octobre 2011, à la salle *La Bellevilloise* 19-21 rue Boyer, 75020 Paris, en l'honneur des 20 auteurs qui ont parcouru la France à bord de l'Orient-Express.

Arevik Martirosian et Daniel Mesguich récitant des poèmes d'auteurs arméniens

Avec la participation de

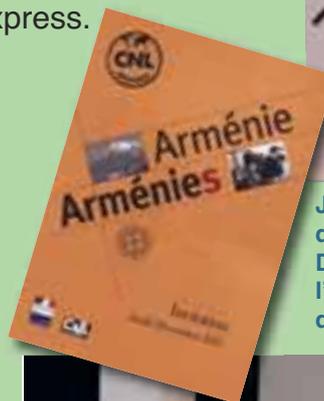
Les acteurs : Daniel Mesguich et Arevik Martirosian

Photographies : Antoine Agoudjian

Musiciens : Levon Minassian (doudouk), Gaguick Mouradian (kamantcha) et Serge Arribas (clavier)

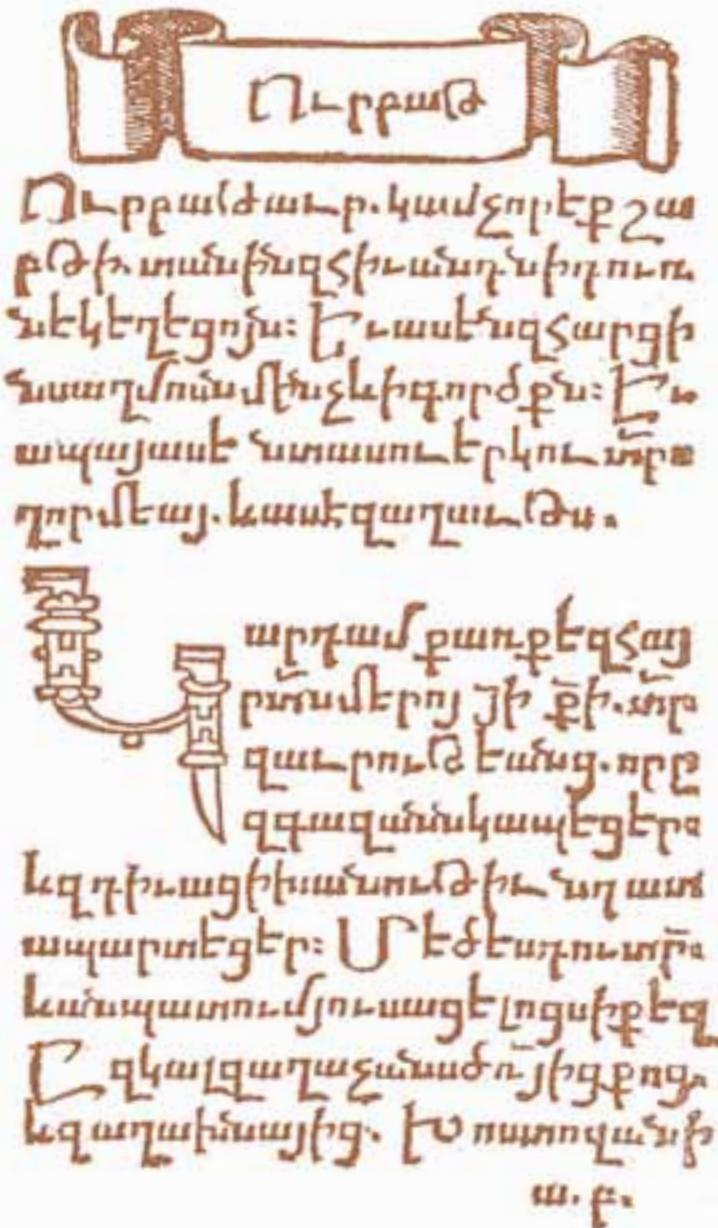
Jean-François Colosimo, Président du CNL, et Christian Makarian, Directeur de la rédaction délégué à l'Express, assurèrent la présentation de la soirée

Gaguick Mouradian, avec son kamantcha, devant l'assistance

Photos : Philippe Pilibossian

Հայ տպագրության 500-րդ ամեակ

Նմանահանուածիւն [Fac-similé]

Իրենց բառերն ու ոգին յանձնեցին նախ մագաղաթներուն կամ քանդակեցին քարերու վրայ, ժայռի բեկորներէն հիւսելով անլռելի մեղեդիներ՝ ընդելուզուած խաչերով: Ու երբ գերմանացի հանճար մը, Կիւթրնպերկ՝ 1454-ին հնարեց տառերու բազմապատկութեան հրաշքը, հայերը եղան առաջիններէն՝

որդեգրելու անոր սխրագործութիւնը: Տպագրութեան գիտարարին մահէն կէս դարեակ մը շանցած՝ հայերը 1512-ին իրենց առաջին տպագիր մատենար լոյս կ'ընծայէին:

Հայ անդրանիկ տպագրիչին մասին շատ քիչ բան գիտենք ղժբախտաբար: Այս քանը յայտնի է միայն որ ինքզինք Յակոբ կը կոչէր, խոնարհական մակդիր մը աւելցնելով՝

Մեղապարտ Յակոբ: Ծնած է Նախիջեւանի Ջուղա վաճառական քաղաքը, բայց ծննդեան ու մահուան թուականները անծանօթ են:

Page de garde de : *Տիպ ու Տագ*, édité par Téotig, en 1912, à l'occasion du 400e anniversaire du premier livre arménien

Առաջին հայերէն տպագիր գիրքը լոյս կը տեսնէր 1512-ին Վենետիկ: Կիլիկեան թագաւորներու օրէն սկսեալ, 1253-էն ի վեր հայութեան կապերը շատ սերտ էին Ադրիականի դուքսերուն հետ: Եւ ուրեմն մեր Յակոբը որոշ առանձնաշնորհումներ կրնար սպասել այս վաճառական հասարակապետութենէն: Այդ ժամանակ օտարները թույլատուութիւն չուէին տպարան բանալու: Ուստի, իր հրատարակած գիրքերը տպուած են Վենետիկցիի մը «գործարանը», Աստուած գիտէ՝ ինչքան նիւթական, կրօնական ու քաղաքական խոչնդոտները յաղթահարելէ ետք:

Իր տպագրական արուեստին համար՝ Մեղապարտ Յակոբ հիմք առած է իր ժամանակի ընթացիկ հայ ձեռագրութիւնը: Ոչ միայն տառատեսակները նմանեցուցած է ձեռագիրներուն, այլեւ էջերը զարդարած է մանրանկարչութեամբ: Յիշենք որ իր այս նորութիւնը օրինակ հանդիսացած է ոռոս առաջին տպագրիչին՝ Իվան Ֆէսոլորովի:

Այս ընթացիկ տարին, 2012, հայութիւնը մեծ պարծանքով պիտի տօնէ յոբելեանը՝ վալցելով նաեւ Իւնեսքոյի մասնակցութիւնը:

- Մեղապարտ Յակոբ, 1512-էն 1513 լոյս ընծայած է հինգ գիրքեր, որոնցմէ չորսը միայն հասած են մեզի.
- «Ուրբաթագիրք» (մեզի չէ հասած)
- «Պարգատումար» (3 օրինակ կը գտնուին Վիեննայի Միսիթարեան եւ Երուսաղէմի Յակոբեանց վանտունները)
- «Պատարագատետր» (մէկ օրինակ՝ Երուսաղէմ)
- «Աղթարք եւ աստղաբաշխութիւն» (2 օրինակ՝ Վենետիկ եւ Կեսարիայի Սուրբ Կարապետ)
- «Տաղարան» (2 օրինակ՝ Երուսաղէմ)

Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան ստացանք վարը յիշուած հատորները: Այս առթիւ հարկ է ակնարկել որ հիմնարկութիւնը 1955-էն ի վեր հայերէն գիրքերու հրատարակութեան նիւթապէս կ'օժանդակէ: Յիշենք նաեւ որ Զաւէն եկաւեանը՝ պաշտօնի կոչուած օրէն աւելի քան 750 հատորներու վերահրատարակութեան խմբագրութիւնը ստանձնած է:

● Ամէնուն տարեցոյցը

ԹԻՈՂԻԿ

Հայկական մատենաշար Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան Armenian Library of the Calouste Gulbenkian Foundation Բ. հրատարակութիւն Կիլիկիա (Հալէպ, Սուրիա)

Cilicia (Alep, Syrie) 9 հատոր, 15 x 22 սմ. Մեզի հասած են 9 հատորները. Ա. Տարի - 1907, 316 էջ, Գ. Տարի - 1909, 406 էջ, Դ. Տարի - 1910, 448 էջ, Ե. Տարի - 1911, 552 էջ, Զ. Տարի - 1913, 433 էջ, Ը. Տարի - 1914, 488 էջ, Թ. Տարի - 1915, 452 էջ, Ժ. ԺԴ. Տարի - 1916-1920, 394 էջ, ԺԵ. Տարի - 1921, 464 էջ

Ընդհանուր խմբագրութիւն՝ Լեւոն ՇԱՌՈՅԱՆ (Հալէպ)

Իւրաքանչիւր հատորին մէջ Շառոյեան գետեղած է պատշաճ ու շատ հետաքրքրական նախաբան մը: Իր գրութիւններուն կը հետեւին հայ մամուլին մէջ («Յառաջ», «Ազգակ», «Մարմարա», «Արարատ», «Կամար») լոյս տեսած՝ Պետրոս Հաճեանի, Ռ. Հատտէճանի, Յակոբ Մանուկեանի, Շահանդուխտի, Պէպօ Սիմոնեանի գրախօսականները, «Տարեցոյց»-ին երկրորդ հրատարակութեան առթիւ: Նոյնիսկ Հայաստանի թերթերը ու «Blogue»-երը անդրադարձած են այս հաւաքածոյի վերահրատարակութեան, ինչպէս «Ազգ» օրաթերթը (8 հոկտեմբեր 2011), Գեւորգ Եագրճեան-ի գրչով: Հատորներուն վերջաւորութեան աւելցուած են շատ օգտակար երկու ցանկեր՝ Անձնանուններու եւ Տեղանուններու:

Թէոդիկին ամբողջական հրատարակութիւնը կը բովանդակէ 19 հատոր՝ 1907-1929: Յարմար կը նկատենք արտագրել հասուած մը՝ լոյս տեսած 1912-ին Պոլիս, *La Patrie* ֆրանսերէն պարբերաթերթին. «Un autre mérite de L'Almanach pour tous... est d'avoir été créé en 1907, en plein absolutisme. ... Tout ce qui est un nom dans la littérature arménienne... a contribué à la rédaction du texte, qui est aussi fourni que soigné. Qu'il nous suffise de dire que les lecteurs de L'Almanach Théotig trouveront des articles de tous les genres et pour tous les goûts. Genre *Almanach Hachette*, dont il a le format, il est de beaucoup plus littéraire.»

Լիակատար «Տարեցոյց»-ին վերահրատարակութիւնը չէ աւարտած: Ուրախ պիտի ըլլանք որ 20-րդ հատորի մը մէջ ամփոփուին բոլոր հատորներուն ցանկերն ու ցուցակները:

Անհրաժեշտ էր որ 20-որդ դարու սկիզբի այս հայկական «հանրագիտարանը», որ անգտանելի էր, վերահրատարակուի: Հոն անհուն հում նիւթեր կան ներկայ պրպտողներուն համար: Այդ հատորներէն երիտասարդ մեր սերունդը պիտի կարողանայ տեղեկանալ անցեալէն:

● Կեանքը արժանիքներով

իմաստաւորել

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Հայկական մատենաշար Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան Armenian Library of the Calouste Gulbenkian Foundation

Բ. հրատարակութիւն, 492 էջ, 17.50 x 24.50 սմ Անթիլիաս (Լիբանան), 2009

Այս հատորը կը պարունակէ Վեհափառին արտասանած պատգամներ ու ուրիշ գրութիւններ, որոնց մեծ մասը մամուլին մէջ լոյս տեսած է. ըստ նիւթերուն անոնք ամփոփուած են ութ բաժիններու մէջ:

● Պոլիս եւ իր դերը

Յակոբ Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

Առաջին հատոր (1453-1800)

Հայկական մատենաշար Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան Armenian Library of the Calouste Gulbenkian Foundation

Վերահրատարակութիւն, 758 էջ, 17.50 x 24.50 սմ Անթիլիաս (Լիբանան), 2010

Չկրցանք հաստատել առաջին հրատարակութեան թուականն ու զանազան տուեալները: Սիրունի, Պոլսէն հեռանալէն ի վեր, շատոնց մտածած է այս նիւթը արծարծել: Եւ միայն 1962-ին սկսած է խմբագրել: Հաւանաբար վաթսունական թուականներուն լոյս տեսած է առաջին հատորը: Այս հատորին սկիզբը, «Ջրոյց ընթերցողին հետ», հեղինակը էական հարցեր կ'արծարծէ. «Պոլսոյ անցեալը լրիւ տալու մեր մտահոգութիւնը կը բխի նաեւ անկէ որ անով զբաղելու տրամադիր այլեւս քիչեր կան հիներէն, իսկ նորերուն համար նիւթը կը թուի խայծ չունենալ: Նոյնիսկ Պոլսոյ Աթոռին հինգ դարու յրեւեանը քիչերը մղեց անդրադառնալու անոր»:

Հագուագիտ եւ այն ֆրանսաբնակները որոնք հայերէն կը գրեն ու հատորներ կը հրատարակեն: Այս անձերուն մաս կը կազմեն նուագիբնակ Յակոբ Պալեանը եւ ալֆորվիլաբնակ՝ Ռուբէն Յովակիմեանը: Ստորեւ կը գտնէք իրենց վերջին հատորները:

● Հայ դատ մտածել եւ հետապնդել

Յեղասպանութեան ճանաչումէն առաջ եւ վերջ

Յակոբ ՊԱԼԵԱՆ

594 էջ, 16.50 x 21.50 սմ

Փարիզ, 2010

Պալեանինին արեւմտահայերէնով, այս հատորներուն մէջ գետեղած է իր յօդուածներն ու քրոնիկները, 1980-է ի վեր:

● **Ինքնութիւն, Որակ, Մշակոյթ եւ Վերականգնում**

Ա. Ազգի ինքնութիւնը գումարն է հիմնարար արժէքներու
Բ. Իրաւ վերականգնումի պորտաքար՝ Հայ մշակոյթ
Յակոբ ՊԱՆԵԱՆ
Հրատարակութիւն Գէորգ Մելիտինեցի գրական
մրցանակի, Թիւ 72. 388 էջ, 17 x 24 սմ
Անթիլիաս (Լիբանան), 2011

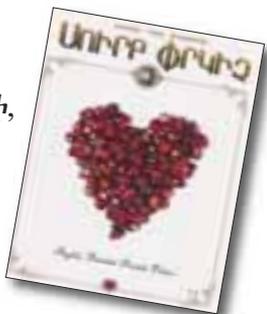
● **Մտորումներ արեւամուտին**

Ռուբէն Յովակիմեան
254 էջ, 14.70 x 20 սմ
Փարիզ-Երեւան, 2011
Իսկ Ռուբէն Յովակիմեանը,
արեւելահայերէնով եւ դասական
ուղղագրութեամբ՝ իր կեանքէն
դրուագներ:

Երբ մեր աչքին առջեւ ունինք Թէոդիկին ու Սիրունիին հատորները՝ յանկարծ հարց մը կը ցցուի առջեւս ու մտքին մէջէն չի հեռանար. «Այս բոլոր հայ գրող-բրդները չէի՞ն կրնար Թէոդիկին օրինակով մեր սփիւռքին տարեգիրք պատրաստել: Միայն երկու խիզախ գիտնէք որ փորձ մը կատարեցին. Արմէն Սեւան՝ «Մասինս տարեգիրք»ը, 1934, Սոֆիա, եւ Կարօ Գէորգեան՝ «Ամէնուն տարեգիրք»ը, 1954-1968, Պէյրութ: Ռէն Զուլաճեանն ալ փորձ մը կատարած է ֆրանսերէնով՝ *L'almanach franco-arménien*, 2009:

● **ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ**

Ամսաթերթ Հայոց Հիւանդանոցի,
Իսթամպուլ Հիմնուած՝ 1949ին:
Տարի 60, Թիւ 731-732,
սեպտեմբեր-հոկտեմբեր 2010
Հրատարակութեանց
պատասխանատու տնօրէն՝
Հ. Մաքրուհի, Պ. Յակոբեան
Հայերէն ու Թրքերէն լեզուներով:

● **ԱՐՁԱԳԱՆԳ - Écho**

juillet-août 2011, N° 175,
12 pages, A4.
Bilingue : français,
arménien occidental
Publié par l'Association
des Dames Arméniennes,
Genève (Suisse)

Textes en français et en arménien.
Responsable de la publ. : Maral Simsar-Tonbachtian
Courriel : artzakank@worldcom.ch

Այս թիւը կը պարունակէ ֆրանսերէնով յղուած մը Սեւա Գաբոնանէն՝ հանրաժանօթ գովազերահայ լրագրող Առման Կասկարի մասին:

● **Saint Grégoire d'Arménie, Patron de Tallard.**

DE MAXIME K. YEVADIAN
Préface de Mgr Jean-Michel di FALCO
Sources d'Arménie,
Collection : Armenia Christiana
2011, 158 pages, 20,50 x 20,50 cm
ISBN : 9782 952 73 18 67 ; Prix : 15 €
Achat possible sur : Amazon

Les éditions Sources d'Arménie ont entrepris de sortir une série d'ouvrages sur les religieux arméniens canonisés qui ont trouvé leur dernière demeure sur le sol de France. Voici le premier, le Patron de Tallard, petite ville dans les Alpes où tous les ans, depuis 1954, un pèlerinage est organisé. Dans ce volume, l'auteur, après de nombreuses recherches bibliographiques en Occident et en Orient, ainsi que de minutieuses investigations menées sur les lieux, nous présente un volume complet et quasi scientifique (pas destiné au grand public) sur le saint d'Arménie. Cela permettra de mettre en valeur la contribution des Arméniens en France et donner plus d'ampleur au pèlerinage. Une abondante documentation et une riche illustration viennent enrichir l'ouvrage.

PHILIPPE

● **Les petits-enfants**
DE AYŞE GÜL ALTINAY ET FETIHİE ÇETIN
Traduit du turc par Célin VURALE
Actes Sud, 2011, 336 pages, 14,5 x 24 cm
ISBN : 9782742796106 ; Prix : 23,80 €
Achat possible sur : Amazon

C'est un recueil de 24 témoignages de descendants d'Arméniens enlevés, chassés ou massacrés entre 1915 et 1918, qui présentent des profils différents : Turcs, Kurdes, Alevis ou sunnites. Tous apprennent un jour par hasard que leurs aïeux étaient des chrétiens de Turquie... Les ascendants arméniens des "petits-enfants" sont majoritairement des rescapés du génocide de 1915 qui ont été intégrés dans une famille musulmane. Certains se sont convertis à l'Islam, d'autres ont choisi de vivre en tant qu'Arménien en Turquie ou à l'étranger. Pour écrire ce livre, les auteures sont allées à la rencontre de beaucoup de petits-enfants dans plusieurs villes de Turquie. Au cours des différents entretiens, le choc de la révélation de leurs origines provoque chez eux des réactions diverses : trouble d'identité, culpabilité... La retranscription des témoignages laisse deviner que pour ces petits-enfants les non-dits et les secrets de famille continuent à façonner le présent, duquel ils ont souvent peur, d'où l'utilisation des pseudonymes dans le livre. Après le premier ouvrage de F. Çetin *Le Livre de ma grand-mère* qui a eu un énorme succès en Turquie et a suscité de nombreux témoignages, l'avocate décide d'écrire un nouveau livre, avec A. Gül Altınay - enseignante, qui a publié des études sociologiques importantes. L'objectif est d'apporter un nouvel éclairage sur l'histoire récente de la Turquie, dont le sujet reste tabou : le génocide arménien.

ANNIE 13

● Mon ami Toumanian.

24 œuvres choisies et traduites

PAR ALICE VARVARIAN-SABOUNDJIAN

Collection : Trésors d'Arménie

SIGEST, 2011, 148 pages, 21 x 29 cm

ISBN : 9782917329238, Prix : 24,95 €

Achat possible sur : Amazon

À juste titre, Toumanian est l'auteur le plus populaire de l'Arménie. Ses thèmes de prédilection sont des images de la campagne ou les mœurs populaires ; la plupart de ses contes sont inspirés des légendes folkloriques. Il est l'un des rares écrivains arméniens à avoir développé la littérature pour enfants. Enfin, nous disposons d'un magnifique volume de ses œuvres, avec une très bonne traduction en français ; la présentation et les illustrations sont appropriées aux textes. Ce livre fera plaisir à ceux qui le reçoivent, petits ou grands. **PHILIPPE**

● Les pierres et l'âme, Fragments arméniens.

DE RÉMY PRIN

Photographie de Sylvie JADEAU et Rémy PRIN

Parole ouverte, 2011,

272 pages, 17 x 23 cm

ISBN : 9782364150010 ; Prix : 32,00 €

Achat possible sur : Amazon

L'auteur, de « formation scientifique, mais poète aussi », est passionné des pierres. Pour son deuxième livre sur ce sujet, l'église saint Pierre d'Aulnay-de-Saintonge, il est parti à la découverte des khatchkars et autres monuments en pierre en République d'Arménie et en Turquie orientale, « musée à ciel ouvert », loin de la civilisation et à la rencontre avec des Arméniens. Édition soignée, à contempler les belles photographies et à lire la narration limpide, mais d'inspiration romantique de Prin. **PHILIPPE**

● Dis-lui son nom. Chronique

DE HENRI ARAM K. HAÏRABÉDIAN

Collection : Diasporales / littérature

Patentèses, 2011, 132 pages, 16,5 x 23 cm

ISBN : 9782863642542 ; Prix : 19€

Achat possible sur : Amazon

C'est un roman-fiction qui a comme sujet l'histoire d'un irrédentiste arménien de France des années 70. Le héros principal, l'amnésique Jean, alias Krikor, est un ancien « justicier arménien » qui a trouvé demeure sur l'Île de Ré ; il ne sait pas qui il est, ni d'où il vient. Les scènes d'action, affrontements avec des services secrets (notamment turcs) ont lieu en Grèce, en Turquie, à Chypre, au Liban, en Palestine et en France... Les autres personnages du roman, amis de Jean, ne sont pas moins intéressants, le batelier Espagnol-Basque Costa, les Juifs Yodiz et Nelly, les Rétais Théo et Léa, le mystérieux Monsieur Paul, ... sans oublier les camarades d'armes de Krikor, comme la photographe Ani... Après la trentième page, ce livre se lit comme un polar. Il sera très instructif pour les jeunes Arméniens. Des traductions en anglais, en arméniens oriental et occidental seraient les bienvenues. **PHILIPPE**

● Un certain mois d'avril à Adana.

Roman

DE DANIEL ARSAND

Frammarion, 2011, 174 pages, 13,5 x 21 cm

ISBN : 9782081258655 ; Prix : 20,00 €

Achat possible sur : Amazon

1909. Au cœur de la fertile plaine de Cilicie, dans la prospère ville d'Adana, Arméniens et Turcs cohabitent tant bien que mal. Derrière l'apparente tranquillité de la vie quotidienne chemine une angoisse chez les chrétiens, tandis que chez les musulmans on attend le signal pour renverser croix et autel. Le président local du club jeune-turc excite la population musulmane à la révolte, en montrant sans cesse du doigt

Marie-Antoinette Bédanian primée pour ses livres

Du 11 au 15 octobre 2011 s'est tenu à Erevan le Congrès des Écrivains d'origine arménienne de la diaspora. De nombreuses personnalités du monde artistique, linguistique, 38 auteurs de différents pays, y compris des États-Unis, des écrivains arméniens autochtones se sont réunis dans la salle du congrès pour la remise des médailles. En présence des journalistes, de la télévision arménienne, de Hasmik Boghossyan, Ministre de la Culture de la République d'Arménie, ainsi que de Hranush Hakobyan, Ministre des Relations avec la

diaspora, l'écrivaine de langue française d'origine arménienne Marie-Antoinette Bédanian s'est vue décerner la Médaille d'Or : le prix William Saroyan. Elle a été récompensée pour ses ouvrages *Traverse Mère de Dieu* – traduit en arménien, qui met en scène la vie quotidienne des familles rescapées du génocide des Arméniens dans le contexte de la Seconde guerre mondiale, ainsi que pour *Le Chant des Rencontres*, une sorte de suite de la première histoire où l'on voit ce que sont devenus les enfants des rescapés...

les Arméniens. Le dimanche 11 avril les Arméniens se rendent à la messe de Pâques. Dès le lendemain le signal est donné aux hommes de dresser des barricades et de patrouiller dans les rues, car le vali d'Adana a ordonné aux musulmans de faire des morts. La haine et la vengeance n'épargneront pas ceux qui sont restés, d'autres partiront en exil, sans retour possible. Des milliers de vies seront brisées de la façon la plus barbare, et pourtant le pire sera à venir... L'auteur a fait le choix de décrire des événements historiques importants concernant le peuple arménien sous forme de roman, écrit avec une énergie féroce. **ANNIE**

● **Les vies éclatées, Chronique d'une famille arménienne en France.**

DE TELMA BÉRÉKIAN

Collection : Tremplin

Edilivre, 2011, 218 pages, 13,5 x 20,5 cm
ISBN : 9782812139130 ; Prix : 18 €

Telma Bérékian appartient à la première génération des rescapés du génocide arménien. Son ouvrage est un témoignage émouvant des premières années de l'immigration forcée, lorsque sa famille déracinée se heurte à la civilisation française. À leur arrivée en France, il existe déjà une communauté arménienne, où chacun s'efforce à trouver une place dans la société, mais Telma refuse de leur ressembler. La seconde partie du livre concerne sa propre vie, entièrement liée à l'école. Agrégée d'histoire, professeure d'histoire-géographie, Mme Bérékian termine sa carrière comme proviseur de lycée. Voilà un livre didactique qui raconte l'ascension sociale de cette enfant d'immigrés, une vie réussie malgré les malheurs de son enfance. Mais elle n'oublie pas ses racines, ni les événements historiques à l'origine de l'éloignement de son pays d'origine. **ANNIE**

● **Le rêve brisé des Assyro-Chaldéens, L'introuvable autonomie.**

DE CLAIRE WEIBEL YACOUB

Éditions du Cerf, 2011,

318 pages, 13,50 x 21,50 cm

Collection : L'histoire à vif

ISBN : 9782204091824 ; Prix : 20 €

Achat possible sur : Amazon

C'est le second livre récent, avec celui de Sébastien de Courtois *Le nouveau défi des Chrétiens d'Orient*, Ellipses, 2009, traitant le sort de ce groupe ethnique, « nation sans état » (J. Maclure et A.-G. Gagnon). Ces Assyro-Chaldéens sont très mal connus, même par les Arméniens dont ils se sentent très proches. Néanmoins, « ils se considèrent comme un peuple à part entière, avec une langue et une culture » ; leur langue est l'araméen, ou plutôt un dialecte

BANDE DESSINÉE

Le Cahier à fleurs, Tome 2 - Dernières mesures.

SÉNARIO LAURENT GALADON

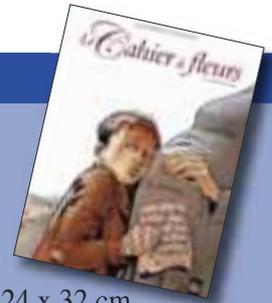
DESSINS VIVIANE NICAISE

Bamboo éditions, 2011, 48 pages, 24 x 32 cm

ISBN : 9782818903162 ; Prix : 13,50 €

Achat possible sur : Amazon

Ce deuxième album se passe après les déportations des Arméniens en 1915. Un violon, « Stradivarius », sert de fils conducteur. Maraynouche et Dikran sont recueillis par un ogre turc. Maraynouche joue du violon ; elle compose un morceau *Le Cahier à fleurs*... Des années après des retrouvailles à Paris dans la *Salle des oubliés*. Le texte et les dessins sont captivants. À lire et à offrir. **PHILIPPE**

araméen ; leur nombre est estimé entre 3 et 4 millions, répartis principalement au Moyen-Orient (Turquie, Irak, Syrie, Iran, Arménie, Géorgie, Liban, Jordanie) et en diaspora (États-Unis, Suède, Brésil, Russie, Australie, Allemagne, Canada, France, Pays-Bas, Danemark...). Comme les Arméniens en 1915, ce peuple chrétien a été victime d'un génocide par le Gouvernement turc de l'époque.

Dans ce volume, très bien documenté, l'auteure présente le cheminement historico politique depuis le début du xxe siècle des Assyro-Chaldéens, leurs revendications et leurs déceptions. Pour les chercheurs, il serait utile d'ajouter un index des noms propres. **PHILIPPE**

● **Vidures. Roman**

DE DENIS DONIKIAN

Actes Sud, 2011, 11,5 x 21,7 cm, 368 pages

ISBN : 9782330001582 ; Prix : 22 €

Achat possible sur : Amazon

Denis Donikian est connu de la communauté arménienne de France comme enseignant, traducteur, écrivain, poète, mais aussi comme peintre et sculpteur. Pour compléter les multiples facettes de son talent artistique, il faut mentionner son engagement dans la défense de la cause arménienne et son militantisme pour les droits de l'homme. *Vidures* est le premier roman de l'auteur. Dans un style original qui frappe le lecteur par la sincérité et la justesse des propos, l'écrivain décrit la vie quotidienne de Gam', le personnage principal. Il vit en Arménie, au pied du mont Ararat, entre le cimetière et la grande décharge, d'où le jeu de mot du titre, alliant ordures et vide. La principale problématique du roman est plus lourde : de la république soviétique à la république indépendante, quel avenir les hommes politiques proposent-ils pour le peuple arménien qui a subi dans son histoire les pires malheurs ? Pour trouver la réponse il faut lire le roman jusqu'au bout. **ANNIE 15**

DISPARITIONS

Nous avons appris avec douleur les disparitions de plusieurs amis de l'ACAM.

Le CA présente ses condoléances aux familles et aux camarades des défunts :

TOROS OSMANDJIAN

À l'âge de 68 ans, survenue le samedi 1er octobre 2011. La cérémonie religieuse fut célébrée le vendredi 7 octobre 2011, en l'Église apostolique arménienne Sainte-Marie-Mère-de-Dieu d'Issy-les-Moulineaux ; beaucoup de personnes étaient venues rendre un dernier hommage, parmi lesquelles on pouvait remarquer Mgr Norvan Zakarian, Primat du diocèse de France, accompagné de plusieurs ecclésiastiques, le Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux, M. André Santini, le Sénateur-Maire de Clamart, M. Philippe Kaltenbach. Hagop Balian, puis Mgr Zakarian prononcèrent des "mots" ; tous deux ont surtout souligné l'attachement de Toros à la langue arménienne. L'inhumation a eu lieu le même jour au Cimetière intercommunal de Clamart. Avec la disparition de Toros, nous perdons un fidèle ami et surtout un ardent défenseur de la langue arménienne occidentale. Il était informaticien et c'est l'un des rares qui insistait pour l'usage des lettres arméniennes Unicode en informatique, pour le courriel et la correspondance.

DR JEAN-MICHEL THIERRY DE CLUSSOL

À l'âge de 95 ans. Jean-Michel Thierry et son épouse, Nicole, médecins de profession, étaient passionnés par l'archéologie et l'art ; ils sont auteurs de plusieurs ouvrages sur l'architecture arménienne. L'ACAM avait pu échanger fréquemment avec cet auteur.

RAFFI PETROSSIAN

À l'âge de 86 ans, survenue le 27 octobre 2011. La cérémonie religieuse a été célébrée le vendredi 3 novembre 2011 en l'Église Saint-Gervais Saint-Protais de Bry-sur-Marne. L'inhumation a eu lieu le même jour au cimetière de la ville. Il était bien connu dans les communautés arméniennes (France, Belgique, Pays-Bas, Amériques, Iran, pays arabes) et en Arménie comme pianiste-concertiste. Il était membre de l'ACAM comme beaucoup de bryards arméniens et fidèle soutien à nos activités. Raffi Petrossian, avec Krikor Ampartzoumyan, a été l'un des fondateurs de l'association culturelle QUATRA.

ARTHUR HACATURYAN

À l'âge de 90 ans, survenue le 2 novembre 2011. La cérémonie religieuse a été célébrée le lundi 7 novembre 2011, en la Cathédrale arménienne de Paris, Saint-Jean-Baptiste. Arto avait fréquenté le Lycée des Pères Mekhitaristes d'Istanbul et il avait ensuite obtenu le diplôme d'architecte des Beaux Arts de la ville. Il fut le président des Anciens élèves du lycée Mekhitariste et, à ce titre, il était le rédacteur en chef de leur publication « San ». Établi à Paris depuis 1959, il a été l'architecte de plusieurs hôpitaux et maisons de retraite des collectivités. À Istanbul, il avait construit la Maison des anciens des Mekhitaristes. Arto était fin connaisseur de la langue arménienne.

NAISSANCES

MICHEL ZURABYAN

Arthur et Nelly Zurabyan, nos derniers membres, et leur fille, Lorena, sont heureux d'annoncer la naissance de leur fils et frère, Michel, le 17 octobre 2011. Félicitations.

ENCOURAGEMENTS

Bravo, Philippe, pour ta revue de l'ACAM toujours aussi intéressante ; bibliographie très bien présentée. Merci aussi à la Présidente, Annie, pour ce travail important. Amitiés à tous.

Envoyé de mon iPad
ÉDGDARD HAMALIAN, Bruxelles

Nous tenons encore à vous remercier pour nous avoir permis d'organiser cette projection fort sympathique et fort chaleureuse. Je crois que le public a apprécié et c'est là l'essentiel. Merci aussi pour le choix du meneur de débat qui a été à la hauteur. Merci encore.

LAURENT NOËL ET THOMAS GUILLAUME

BULLETIN DE L'ACAM

23e année • N° 78

Juillet-Décembre 2011

Directeur et rédacteur

de la publication : Annie Pilibossian

Collaborateurs : Jean-Pierre Hatchikian, Daniel Ter Sakarian, Simon Babikian

Correspondant : Yervant Kotchounian

Création graphique : Victor Hidalgo

Pré-press : Chouchane Pilibossian

Administrateur du site : Jean-Pierre Hatchikian

ACAM 1 av. Houette, 93160 Noisy-Le-Grand

Tél. : 09 51 73 50 33

Courriel : presidentacam@free.fr